

KÜLÖNCSÉGEK

ANTAL TAMÁS

*A 19. századi brit laikus bíráskodás magyar szemmel:
Szilágyi Dezső az angol esküdtszékről¹*

1. Az esküdtszék a kései georgiánus és a viktoriánus Angliában

A 19. század elején a szigetország közjoga – benne az esküdtbíráskodás² is – megérett a reformokra. A korszak elismert jogtudósa, az utilitarista *Jeremy Bentham* azon álláspontra helyezkedett, hogy az esküdtszéket csak átalakítva szabadna fenntartani, mérsékelve a tagjainak számát, újragondolva a hivatásos bírákhoz való viszonyát, és főként: megszorítva a hatáskörét.³ A neves bíró, James Fitzjames Stephen a vádesküdtszéki eljárást kifejezetten a „zsarnoki” és a „közérdek szempontjából egyedülállóan kifogásolható” jelzőkkel illette.⁴ A gyakorlatban, a bankjegyhamisítási ügyekben keletkezett sorozatos felmentések is a kritikák középpontjába állították a *jury*-t, mivel a halálos ítélet reális veszélyétől tartva – a bírák rosszallása s a bankárok folytonos tiltakozása ellenére – a büntető esküdtszékek rendre önkényesen feloldozták a nyilvánvalóan bűnös elkövetőket.⁵

¹ Jelen közlemény az *Újabb kutatások Magyarország alkotmány-, közigazgatás- és jogszolgáltatástörténetéhez – európai kitekintéssel (1848–1918) című, OTKA K 101.735. nyilvántartási számú pályázati programba illeszkedik.*

² RUSZOLY JÓZSEF: *Európa alkotmánytörténete. Előadások és tanulmányok középkori és újkori intézményekről.* Budapest, 2005. 250–255. p.; JOHN H. LANGBEIN: *The English Criminal Jury on the Eve of the French Revolution.* In: *The Trial Jury in England, France, Germany, 1700–1900.* Editor: A. Padoa Schioppa. Berlin, 1987. 13–39. p., DOUGLAS HAY: *The Class Composition of the Palladium of Liberty: Trial Jurors in the Eighteenth Century.* In: *Twelve Good Men and True: The Criminal Trial Jury in England, 1200–1800.* Editors: J. S. Cockburn, T. A. Green. Princeton, N.J., 1988. 305–357. p., különösen: 352. p.

³ JEREMY BENTHAM: *The Elements of the Art of Packing, as Applied to Special Juries, Particularly in Cases of Libel Law.* London, 1821.; ANTAL TAMÁS: *Az angliai esküdtszéki rendszer kritikája és reformja a 19. század elején.* In: *Jogtudományi Közöny.* 2015. február (2. szám). 79–89. p., különösen: 82–84. p.

⁴ JOHN HOSTETTLER: *Politics and Law in the Life of Sir James Fitzjames Stephen.* Chichester, 1995. 207–209. p.

⁵ PHILIP HANDLER: *The Limits of Discretion: Forgery and the Jury at the Old Bailey, 1818–21.* In: *“The Dearest Birth Right of the People of England”: the Jury in the History of the Common Law.* Editors: J. W. Cairns, G. McLeod. Oxford, 2002. 155–172. p.

A feudális eredetű halálbüntetés abolícionizmusa mellett fellépők szintén hatottak az esküdtek szerepfelfogására, de a jogszabályi áttörésre – *in concreto* a fejvesztéssel szankcionálható súlyos bűncselekmények száma első törvényi mérséklésére, majd a deportálás bevezetésére – 1837-ig várniuk kellett.⁶ A sajtóvétségi eljárások vonatkozásában máig megoszlanak a nézetek: pro és kontra hoznak fel a szerzők érveket és példákat arra, hogy az aktuálpolitika milyen irányba befolyásolta vagy éppen nem befolyásolta az esküdtek eseti tevékenységét.⁷

E helyzetben, Sir Robert Peel belügyminiszter kezdeményezésére, a Parlament végül egyöntetű támogatással fogadta el az esküdtszékek szervezeti módosítását, amely a terjedelmes 1825. évi (6 Geo. 4, c50) *Juries Act*-ként vonult be az alkotmánytörténetbe. Ennek keretében a kvalifikációs feltételeket akként módosították, hogy az angol rendes esküdtszékek tagjaitól (*common jurors*) a korábbi birtok- és jövedelemcenzusok helyett, főszabályként olyan állandó lakóhely létét követelték meg, amely becsértéke a tárgyévben elérte a 20 (Londonban és Middlesexben 30) fontot, vagy azt, hogy legalább 10 font *freehold*-ból, *copyhold*-ból vagy ősi birtokból származó évi jövedelem tulajdonosai legyenek. A másodlagos kvalifikációs lehetőség legalább két évtizede fennálló bérleti jogviszonyt írt elő oly ingatlanon, amely értéke elérte a minimum 20 fontot, vagy olyan ház birtoklását, amelynek legalább tizenöt ablaka volt. Az esküdteknek életkorukat tekintve 21. és 60. életév közötti férfiaknak kellett lenniük. E feltételek teljesítése esetén – és a kizáró okok hiányában – az adott személy esküdt lehetett minden westminsteri fórumon: a polgári és a büntető felsőbíróságokon, valamint az angol megyékben – a birtokperek, a vád alá helyezés, a ténymegállapítás és az ítékezés végett – összeült esküdtszékekben.⁸ Walesben a fenti vagyoni cenzusok csupán háromötödét kellett felmutatni, Skóciára pedig egy másik statute volt irányadó. Az új törvény az esküdtképesség feltételeit liberálisabban állapította meg, mint amilyen 1825-ben a hatályos parlamenti választójog volt (ez utóbbi reformjára köztudottan 1832-ben került sor).

Az adminisztratív jellegű része sem volt elhanyagolható, mivel az es-

⁶ WILLIAM R. CORNISH: *Criminal Justice and Punishment*. In: *Selfsame and J. Hart, A. H. Manchester, J. Stevenson: Crime and Law in Nineteenth Century Britain*. Dublin, 1978. 14–20. p., LEON RADZINOWICZ: *A History of English Criminal Law and its Administration from 1750*. Vol. 1: *The Movement for Reform*. London, 1948. 527–607. p.

⁷ THOMAS A. GREEN: *Verdict According to Conscience: Perspectives on the English Criminal Trial Jury, 1200–1800*. Chicago–London, 1985. 318–355. p. Lásd még JOHN HOSTETTLER: *Thomas Erskine and the Trial by Jury*. Chichester, 1996. 34–52. p., 66–77. p., 106–126. p.

⁸ Az 1825. június 22-én kihirdetett 50. törvénycikk 64 szakaszából és 3 mellékletből áll. A rendes cenzusokat és a kivételeket (*common juries*) az 1–3. §§, a különleges cenzusokat (*special juries*) a 31–32. §§, az egyéb feltételeket az 50. § tartalmazza. JAMES KENNEDY: *Treatise on the Law and Practice of Juries: as Amended by Statute 6 Geo. IV c. 50, including the coroner's inquest, & c.* London, 1826. 131–172. p.

küldtképesek összeírását kiemelte a nem kellően megbízható közrendőrök feladatköréből, amelyhez 1730 óta tartozott,⁹ és a templomgondnokokhoz (*churchwardens*), valamint a szegényügyi felügyelőkhöz (*overseers*) telepítette azt. A jogszabály tárgyi hatálya a *coroner*-ek (halottkémek) melletti esküdtszékre eleve nem terjedt ki, a városi (*borough*) bíróságokon pedig *de facto* nem sikerült neki konzekvensen érvényt szerezni.¹⁰ Az angliai s a walesi esküdtszékekre vonatkozó normák így továbbra sem váltak egységessé, és nem is rögzültek mind egyetlen törvényben, mivel az említett törvénycikk – szemben az eredeti kormányzati tervekkel – általában csak a központi és a megyei esküdtbíróságokra tartalmazta a szervezési szabályokat; a szoros értelemben vett (a *jury* előtti) eljárásjogi kérdéseket pedig egyáltalán nem érintette.

Ugyanakkor számos kivételt is megfogalmaztak a jogszabályok: például az 1825-i törvény taxatíván maga állapított meg és összegezte a mentességi okokat,¹¹ 1870-ben pedig korlátozták az esküdtképességet például azok vonatkozásában, akik „infámis” cselekményeket – melyek leginkább a nemi identitással függtek össze – vagy súlyos bűncselekményeket követtek el; csak egyéb feltételekkel lehettek esküdtek, akik honosságuk szerint idegenek voltak. 1870-től ugyanis Anglia, Wales és Skócia területén a nem brit állampolgárok (*aliens*) is a rendes esküdtek padjára ülhettek, ha a vagyoni képességek megléte mellett legalább tíz éve életvitelszerűen laktak Nagy-Britanniában (33&34 Vict., c77). Az ügyvédek, a szakbírák, a rendőrök, az angol parlamenti képviselők, a főnemesek (*peers*), a megyei tanácsosok, az orvosok, a tűzoltók, a lelkészek, a szerzetesek, a tengerészek és számos egyéb professzió tagjai *de jure* szintén ki voltak zárva e szolgálatból, de olykor kivételesen az egészségi állapotra, az egyszemélyes vállalkozásra vagy a megelőző esküdti szolgálatokra is lehetett eredményesen hivatkozni kimentésül.¹²

Az 1832. évi *common law* törvénykezési reformok¹³ szintén kihatottak az esküdtszék működésére, bár ezúttal indirekt módon: a bankjegyhamisítók felmentése okán petícionáló Bank of England és az egyéb bankárok fellépésének, valamint egy kiküldött parlamenti előkészítő szakbizottság véleményének köszönhetően, az angol törvényhozás 1837–38-ban – mint már utaltunk rá – jelentősen szűkítette azon bűncselekmények körét, amelyekre halálbüntetés is

⁹ (1730) 3 Geo. II, cap. 25, item 18–19; (1731) 4 Geo. II, cap. 7, item 3.

¹⁰ WILLIAM R. CORNISH: *The Jury*. London, 1971. 26–28. p.

¹¹ ANTAL 2015, 86–87. p., KENNEDY 54–57. p.

¹² CORNISH 1971, 37–44. p.; SIR PATRICK [LORD] DEVLIN: *Trial by Jury*. London, 1956. 20–25. p.

¹³ JOHN H. BAKER: *An Introduction to English Legal History*. Oxford, 2007. (reprint: 2011.) 67–68. p.; főként a következő törvények: Act 2&3 Will. 4, c33 [Service of process out of the jurisdiction (England and Scotland) Act], c39 [Process in courts of law at Westminster Act], c58 [Contempt of court Act], c60 [King's county assizes Act], c62 [Punishment of death Act], c123 [Forgery, abolition of punishment of death Act].

kiszabható volt; a fővesztés helyébe a büntetőgyarmatokra deportálást állított. Talán meglepő, de ez a lépés az esküdtszékek rokonszenvére talált: a jogot mintegy kijátszó, diszkrecionális, „kegyes” felmentések (merciful discretion) száma érezhetően apadni kezdett.¹⁴ Közben maga Peel hozta javaslatba 1827-ben, a megyei bíróságok reformjának tervezésekor, annak lehetőségét, hogy azokban öttagú jury-k is működjenek, a „remekjogász” Henry Brougham pedig 1830-ban és 1833-ban próbálkozott a hattagú esküdtszék koncepciójával először a Községek Házában, majd a lordok között.¹⁵ Akkor még eredménytelenül, viszont az 1846-i, új megyei törvénykezési szervezetbe (*county courts*) már ténylegesen átvettek néhány elemet az említett javaslatokból, ám az esküdtképeségi szabályok érdemének érintése nélkül (9&10 Vict., c95). Az 1800-as évek második felében ugyanis az angol megyéket törvénykezési körzetekre osztották (*circuits*), a körzetenként szervezett új bíróságokon a Lordkancellár által kinevezett bíró elnökölt, aki egyesbíróként vagy öttagú esküdtszékekkel járt el első fokon.¹⁶

A 19. század közepén azonban elkezdődött azon ellenáramlat is, amely végül a jury háttérbe szorulását eredményezte Angliában.¹⁷ Először az 1848. évi (11&12 Vict., c43) *Summary Jurisdiction Act* kiemelte a „fiatalkorúak” – a 16. életévüket meg nem haladtak – büntetőpereinek jelentős részét az esküdtszék hatásköréből, s a sommás rendőri bíráskodás (*police magistrates*) feladatai közé utalta. A kis értékre elkövetett lopásokkal összefüggésben pedig, az 1855. évi (18&19 Vict., c126) *Criminal Justice Act* tette lehetővé az ügynek esküdtszéken kívüli, szintén a rendőrbíró előtti eldöntését, ha a rendes bíró is beleegyezett, s az elkövető sem ellenezte azt. A „bagatell” értékhatárt akkor 12 pennyben állapították meg. Ez igazi fordulópont volt az angol esküdtszék történetében, mivel a kisebb lopások a bűnvádi perek jelenetős részét képezték. Számszerűleg kifejezve: míg 1854-ben 29.359 esküdtszéki büntető ügyet tárgyaltak a királyságban, addig 1856-ban már csak 19.437-et. Az említett 1855. évi törvény előtti utáni öt év átlagát véve 34,9 %-kal kevesbedett az esküdtek előtti tárgyalások száma. Az 1879. évi (42&43 Vict., c49) újabb sommás eljárási

¹⁴ JOHN HOSTETTLER: *The Criminal Jury Old and New: Jury Power from the Early Times to Present Day*. Winchester, 2004. 114. p., THOMAS A. GREEN: *The English Criminal Trial Jury and the Law-Finding Traditions on the Eve of the French Revolution*. In: *The Trial Jury in England, France, Germany, 1700–1900*. Editor: A. Padua Schioppa. Berlin, 1987. 41–73. p., különösen: 71–73. p.

¹⁵ TROWBRIDGE H. FORD: *Henry Brougham and His World: a Biography*. Chichester, 1995. 489–492. p.

¹⁶ RICHARD M. JACKSON: *The Incidence of Jury Trial during the Past Century*. In: *Modern Law Review*. September 1937. Vol. 1, No. 2, 132–144. p., különösen: 143–144. p., A. T. CARTER: *A History of the English Courts*. London, 1944. 141–142. p.,

¹⁷ JOSHUA GETZLER: *The Fate of Civil Jury in the Late Victorian England: Malicious Prosecution as a Test Case*. In: *“The Dearest Birth Right of the People of England”: The Jury in the History of the Common Law*. Editors: J. W. Cairns, G. McLeod. Oxford, 2002. 217–237. p., különösen: 218–226. p.

törvény még tovább ment: a 12 évnél fiatalabb elkövetők körében – az emberölés kivételével – mindenféle bűncselekmény szankcionálásának lehetőségét megnyitotta a rendőri bírászkodás előtt, ha azt a rendes bíró, a terhelt és az utóbbi törvényes képviselője is elfogadta. A lopási cselekmények releváns értekelhetőségét egyúttal felemelték 40 pennyre.¹⁸

A magánjogi vitákban alkalmazott esküdtszékek is működési problémákkal küzdöttek a viktoriánus időszakban. Az egyre összetettebb ügyeket tárgyaló felsőbbbíróságok mind több magasan kvalifikált *special jury*-t igényeltek, miközben az erre alkalmas esküdtek száma nem emelkedett, illetve ők gyakran ki tudták magukat vonni a tényleges szolgálat alól.¹⁹ 1870-ben akként döntött a Parlament (33&43 Vict., c77), hogy a census az említett esküdtszékeknél a következőképp módosuljon: a nagykereskedők, a bankárok és a nemesek (esquires) mellett immár azon férfiak is tagjai lehettek a kereskedelmi special jury-nak, akik fekvő jószágainak értéke a városokban meghaladta a 100, vidéken pedig az 50 fontot, valamint akik olyan épülettel rendelkeztek, amely értéke – az adott évben – elérte a 100 fontot. Mindez érzékelhetően emelte a „rendkívüli” esküdtképesek számát, de a rendes esküdtek 1825-ben megállapított kvalifikációját nem érintette.²⁰

Az 1854. évi (17&18 Vict., c125) *Common Law Procedure Act*-ben először biztosították annak lehetőségét, hogy a tények kérdésében ne legyen mindig kötelező a civiljogi esküdtszék alkalmazása a felsőbb bírói fórumok előtt: a hivatásos bíró határozata pótolhatta a verdiktet. A polgári jellegű perekben – különösen a gazdasági-kereskedelmi tárgyúakban – az esküdtszék 1883 után (46&47 Vict., c49) pedig már normatívan sem volt kívánatos, még a hagyományos ténymegállapításban sem; ha a felek nem akarták a laikus bírászkodást, perlekedhettek a kereskedelmi szakszakszék, a *Commercial Court* hivatásos bírái előtt, illetve az egyéb bírák is dönthettek úgy egy-egy ügyben, hogy a jury közreműködése mellőzhető. Ekként míg 1883-ig a polgári perek 80–90 %-a, addig azt követően csupán 50 %-a folyt az esküdtbíróóságokon.²¹

Az igazságügyi jogszolgáltatásnak az említett „újabb” módjai ugyan nem voltak olyan demokratikusak szubsztanciálisan, mint az esküdtszéki megoldás, de lévén a modern időkben jóval gyorsabb, olcsóbb, szakszerűbb és kiszámítha-

¹⁸ HOSTETTLER 2004, 118–121. p., JACKSON 1937, 138–143. p.

¹⁹ KENNEDY 1826, 80–89. p.

²⁰ MICHAEL LOBBAN: *The Strange Life of the English Civil Jury, 1837–1914*. In: *“The Dearest Birth Right of the People of England”: The Jury in the History of the Common Law*. Editors: J. W. Cairns, G. McLeod. Oxford, 2002. 173–209. p., különösen: 199–204. p., 207–209. p.

²¹ GETZLER 2002, 220–221. p., CORNISH 1971, 82–83. p.; CONOR HANLY: *The Decline of Civil Jury Trial in Nineteenth-Century England*. In: *Journal of Legal History*. Nov. 2005. Vol. 26, No. 3, 253–278. p.

több, Angliában is hamar elterjedtek. Érdekesség, hogy mindez éppen azon évtizedekben történt, midőn Közép- és Nyugat-Európa államaiban az ellenkező folyamat: az esküdtszéki bíráskodás felemelkedése s fénykora tartott – Magyarországon is.

2. Az esküdtbíráskodás hazai megítélése és az ifjú Szilágyi Dezső

Az esküdtszék már a reformkorban kiváltotta a liberális politikusok és a jogászság érdeklődését Magyarországon.²² Ugyanakkor az 1843/44. évi bűnvádi eljárásjogi javaslatnak az országgyűlés főrendi táblája általi elvetése, az esküdtszékekkel kapcsolatos legiszlációt is évtizedekre megakasztotta: mint ismeretes, az 1848. évi XVIII. tc. csak a sajtóvétségekkel összefüggésben konstituált esküdtbíráskodást, amely eljárásjogi szabályai végül nem törvényi, hanem igazságügyi miniszteri rendelet szintjén készültek el (Deák Ferenc).²³ Ennek tényleges alkalmazását a szabadságharc hiúsította meg. A kiegyezési tárgyalások keretében, a sajtóesküdtszék reaktiválása, már 1867 májusában végbement (Erdély kivételével, ahol csak 1871-ben vezették be az intézményt), de anyagi jogilag a sajtóvétségi és alakilag a rendeleti kereteken ezúttal sem haladhatott túl. Magyar jogtörténeti sajátosság, hogy mindez 1900-ig, a Bűnvádi perrendtartás hatályba lépéséig érdemben nem változott.²⁴

A dualizmuskori első magyar kormány a távolabbi jövőre nézve lényegesenek tekintette az esküdtszék kérdését,²⁵ ugyanakkor annak valódi szakmai karakterét jobbára homály fedte. A rendelkezésre álló szakirodalom a laikus bíráskodásra elsődlegesen a Német Szövetség, illetve az Észak-német Szövetség tagállamaiban kialakított kortárs változatokat vizsgálta,²⁶ ezek közvetítésével pedig valójában – legalábbis az esküdtszék vonatkozásában – a francia és az

²² FINKEY FERENC: *A magyar büntetőperjogi tudomány háromszázados fejlődéstörténete, 1619–1914.* Sárospatak, 1948 (2000). 107. p.

²³ BOTH ÖDÖN: *Küzdelem az esküdtbíráskodás bevezetéséért Magyarországon a reformkorban és az 1848. április 29-i esküdtszéki rendelet.* In: *Acta Jur. et Pol.* Szeged. Tomus VII., Fasc. 1. Szeged, 1960. Utánközlésben lásd in: BOTH ÖDÖN: *Reform és forradalom. Egybegyűjtött írások Magyarország alkotmány- és jogtörténetéből, 1790–1849.* Antal Tamás közreműködésével közreadja Ruszoly József. = *A Pólay Elemér Alapítvány könyvtára* 26. Szeged, 2009. 83–131. p.

²⁴ ANTAL TAMÁS: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). Ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdtszék.* = *Dél-alföldi évszázadok* 23. Szeged, 2006. 177–178. p., 181–184. p., RÉVÉSZ T. MIHÁLY: *A sajtószabadság érvényesülése Magyarországon, 1867–1875.* Budapest, 1986. 37–54. p., 183–227. p.

²⁵ ANTAL TAMÁS: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). Ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdtszék.* = *Dél-alföldi évszázadok* 23. Szeged, 2006. 177–178. p., 181–184. p., RÉVÉSZ T. MIHÁLY: *A sajtószabadság érvényesülése Magyarországon, 1867–1875.* Budapest, 1986. 37–54. p., 183–227. p.

²⁶ ANTAL TAMÁS: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). Ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdtszék.* = *Dél-alföldi évszázadok* 23. Szeged, 2006. 177–178. p., 181–184. p., RÉVÉSZ T. MIHÁLY: *A sajtószabadság érvényesülése Magyarországon, 1867–1875.* Budapest, 1986. 37–54. p., 183–227. p.

olasz jogi megoldásokat szemlélhette.²⁷ Az eredeti, angliai jury-ről még nem álltak rendelkezésre empirikus megfigyelésen alapuló, részletes összefoglalók. Mivel Anglia példája a parlamentarizmus jogintézményeinek tanulmányozása szempontjából sem volt mellőzhető, Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter egy kormánytisztviselő kiküldetését határozta el Nagy-Britanniába. A választása az akkor harminc éves, energikus lelkületű fiatal jogászra, a későbbi nagy reformerre, Szilágyi Dezsőre esett.

Szilágyi 175 éve, 1840-ben született Nagyváradon. Tanulmányait ugyanott végezte, és egész életére kihatóan szocializálódott a kálvinizmus jellemformáló hatásai által: a kitartó, meg nem alkuvó természetét, az őt jellemző és nemes értelemben vett nagyravágyást otthonról hozta magával, miként nem hiányzott belőle az önérzetnek azon fajtája sem, amelyet hiúságnak nevezünk. Édesapja tekintélyes ügyvéd lévén, a jog iránti érdeklődés már ifjonti korában felébredt benne. Felsőfokú tanulmányait a bécsi és a pesti egyetemen végezte, majd maga is ügyvédi gyakorlatba kezdett a magyar fővárosban, továbbá a *Pesti Napló* és a *Magyarország* publicistája lett. Az Igazságügyi Minisztérium szervezésekor, 1867-ben Horvát Boldizsár nevezte ki elnöki titkárrul, majd tehetsége által a ranglétrán hamar emelkedni kezdett, s 1868-ban már minisztériumi osztálytanácsossá lépett elő. A törvényelőkészítő munkája során korán kiviláglott génusza, magas felkészültsége és vezéregyénisége. Talán túlságosan is. Mindenesetre, a nyelvismeretére, az olvasottságára s a nehezen irányítható személyiségére tekintettel, Horvát őt menesztette Angliába 1870-ben, ahol fél évet töltött többek között a büntető anyagi és eljárásjog a *posteriori* vizsgálatával.²⁸

Sorfordító hónapok voltak ezek Szilágyi Dezső számára. Ekkor fedezte

²⁵ MÁTHÉ GÁBOR: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása, 1867–1875.* Budapest, 1982. 76–82. p., STIPTA ISTVÁN: *A magyar bírósági rendszer története.* Debrecen, 1998. 134–135. p.

²⁶ RÉSŐ ENSEL SÁNDOR: *Az esküdszék Magyarországon.* Pest, 1867. (e könyv a címmel ellentétben az európai, főként a német esküdszéki megoldásokról adott részletes körképet); FAYER LÁSZLÓ: *Refom-mozgalmak az esküdszéki intézmény terén.* In: *Magyar Themis.* 1871. december 5. (5. szám) 37. p., 1872. január 30. (5. szám) 38–39. p., február 27. (9. szám) 72–73. p., FAYER LÁSZLÓ: *A "Schöffengericht" kérdésének legújabb stádiuma.* In: *Magyar Themis.* 1872. augusztus 20. (34. szám) 284. p., FAYER LÁSZLÓ: *A Schöffengericht jelenlegi állása Németországban.* In: *Magyar Themis.* 1873. október 23. (46. szám) 351–352. p., november 6. (48. szám) 367–368. p.; PETER LANDAU: *Schwurgerichte und Schöffengerichte in Deutschland im 19. Jahrhundert bis 1870.* In: *The Trial Jury in England, France, Germany, 1700–1900.* Editor: A. Padoa Schioppa. Berlin, 1987. 241–304. p.

²⁷ JAMES M. DONOVAN: *Magistrates and Juries in France, 1791–1952.* In: *French Historical Studies.* 1999. Vol. 22, No. 3, 379–420. p., különösen: 380–410. p., JAMES M. DONOVAN: *Not a Right but a Public Function: The Debate in the French National Assembly over the 1872 Law on Jury Formation.* In: *French History.* 2007. Vol. 21, No. 4, 395–410. p.; RUSZOLY 2005, 271. p., 285. p., 307. p.

²⁸ JÓNÁS KÁROLY – RILLÁM JUDIT: *A magyar országgyűlés elnökei, 1848–2002.* Almanach. Budapest, 2002. 123–124. p., KUPA LÁSZLÓ: *Szilágyi Dezső.* In: *JURA.* 1997. 2. szám. 49–50. p.; –Á–R–: *Szilágyi Dezső.* In: *Vasárnapi Újság.* 1878. május 12. (19. szám) 293. p.

fel az esküdtbíraskodás esszenciáját, és hazatérve annak egyik legelkötelezettebb híve lett. Ez a reveláció egész életén át elkísérte. Ennek eredménye volt, hogy húsz hosszú évvel később, immár igazságügy-miniszterként – szemben például Pauler Tivadarral és Fabiny Teofillal –, szenvedélyesen ragaszkodott az esküdtszék hatáskörének kiterjesztéséhez s a bűnvádi eljárás kodifikációjába történő beemeléséhez. Túlzás nélkül tekinthető úgy, hogy az esküdtszék előtti főtárgyalás beintegrálása a Bűnvádi perrendtartásba nélküle nem valósulhatott volna meg, hiszen azt mind Csemegi Károly, mind Fabiny elutasította a Tisza Kálmán miniszterelnöksége idején alkotott törvénytervezetek szövegezése során (1882, 1886, 1889),²⁹ és a magyar gyakorló jogászság – főként a bírák és az ügyészek – is bizalmatlan volt a laikus bíraskodás iránt.³⁰

Országgyűlési képviselőtársa, egyben az 1848-as és Függetlenségi Párt vezető szónoka, Polónyi Géza – kívül éveken át hevesen s nem egyszer megalázó módon csatározott a plenáris üléseken – maga ismerte el a perrendtartás vitája közben, amikor Szilágyi már nem miniszter, hanem a képviselőház elnöke volt: „lehetetlen e pillanatban nem konstatálni, hogy annak, hogy Magyarország esküdtszéki intézménnyel lesz megáldva, előzményei vannak, és hogy idáig jutotunk, e végre szüksége volt az országnak olyan lángelmére és hatalmas szívre, amely e ház mostani tisztelt elnökét díszíti, mert Magyarországnak esküdtszéki intézménye ma még nem lett volna nélküle.”³¹

Szokás bírálni Szilágyit, mert viszonylag kevés jogirodalmi művet írt az eredményekben gazdag pályafutása alatt.³² „Szilágyi a szellemi munka embere, a szó legszűkebb értelmében. A tollnál jobban szereti az élő szót. Inkább szeret olvasni, tanulni, gondolkodni, tárgyalni és vitatni – mint írni. Azért mindig inkább lesz a parlamentben debatter, az egyetemen előadó, s általában mindenütt inkább kíván az eszmék tisztázására vitatkozás útján hatni – mint a tanok

²⁹ Magyar bűnvádi eljárás a törvényszékek előtt. A m. k. igazságügyminiszter megbízásából készítette CSEMEGI KÁROLY. Melléklet a Jogtudományi Közlönyhöz. Budapest, 1882.; Magyar bűnvádi eljárás a törvényszékek előtt. A m. k. igazságügyminiszter megbízásából készítette CSEMEGI KÁROLY. Második – részben az igazságügyminiszteri enquêt határozatai alapján átdolgozott kiadás. Budapest, 1886.; A magyar bűnvádi eljárás törvényjavaslata. A képviselőház elé terjesztette FABINY TEOFIL m. kir. igazságügyminister. Budapest, 1889.

³⁰ ANTAL 2006, 253–258. p., FINKEY 1948, 165–169. p., 176. p.; VARGHA FERENC: Az esküdtszék. Budapest, 1905., BAUMGARTEN IZIDOR: A törvényhozás művészetéről. In: Jogállam. 1905. 1. szám. 1–19. p., különösen: 14–18. p., KÁRMÁN ELEMÉR: Tanulások az esküdtbíróságaink hároméves működéséből. In: Jogtudományi Közlöny. 1903. augusztus 21. (34. szám) 283–286. p.

³¹ ANTAL 2006, 225. p.; Polónyi Gézáról lásd: GÖRÖG STAUB KÁROLY – RATAY GÉZA: Wekerle Sándor. h.n. [Budapest], 2011. 285. p.

³² EÖTVÖS KÁROLY: Szilágyi és Káldy. = Eötvös Károly munkái XVII. Szerk.: A Révai testvérek. Budapest, 1906. 25–28. p.

formulázásában venni részt.”³³ Az egyik legfontosabb szakmai közleménye éppen témánkhoz illeszkedik, ugyanis Albionból visszatérően, összefoglaló jelentést készített utazásának tapasztalatairól, amelynek némely részletei a Themis című folyóiratban váltak publikussá három folytatásban.³⁴ Mivel az igazságügyi minisztériumi levéltár később megsemmisült, így csupán e forrásból rekonstruálhatók az akkori nézetei.

3. Szilágyi Dezső az angol esküdtszék működéséről

„Én megvallom, meglehetősen pessimista voltam a jury intézményére nézve. Lelkesedéssel nem viseltetem ez intézmény iránt” – e negatív kiindulópont jellemezte Szilágyi Dezsőt olvasmányélményein nyugvó ismeretei alapján.³⁵ Pályafutása első szakaszában a jó hivatásos bírát lényegesen többre értékelte a jó esküdtnél, bár a bírói s az ügyészi kar feltétlen tisztelete később is karakterisztikus volt a magyar jogi professzió szereplőiről alkotott nézeteiben. Kiküldetésének ideje alatt az esküdtszékről nyert benyomásainak forrása elsősorban a londoni központi büntető bíróság, az Old Bailey volt.

Elsőként az esküdteknek a perbeli funkciójukhoz való hozzáállását vizsgálta; azt, mennyire érzik át a felelősségük súlyát a közbenső ítélet (verdikt) meghozatalakor:

„Én azt találtam, hogy rendesen kötelességük komoly tudatával bírnak. Hogy főleg a bizonyítékokra szorosan ügyelnek, s a verdict rendesen a bizonyítékokra, s nem valami általános homályos benyomásra van alapítva, hogy számos esetben a természetes szánalmat, rokonszenvet, kötelesség érzetök legyőzte, hogy a világos és az ügy érdemét tárgyzó okoskodás legnagyobb hatással van rájuk. Az eredmény nagyban és egészben véve, az: hogy rendesen helyes verdictet adnak, melyben a közönség és még az ügyvédek is megnyugodnak.”³⁶

A londoni átlagos esküdttet tárgyilagossnak, egzakt gondolkodásúnak találta, s nem olyannak, aki valamilyen kegyelmet osztogat. Úgy vélte, ez nem csupán az ő érzete volt, hanem az angol gyakorló jogászok maguk is elégedetten alkalmazták e jogintézményt, s nem állították szembe az esküdteket és a hivatásos bírakat oly élesen, mint azt tették volt Magyarországon.

Ámde magát az esküdti szolgálatot az angol társadalom szerint is tehernek

³³ –Á–R–: Szilágyi Dezső. In: Vasárnapi Újság. 1878. május 12. (19. szám) 294. p.

³⁴ SZILÁGYI DEZSŐ igazságügyminiszteri osztálytanácsos hivatalos jelentéséből, az angol büntető eljárást illetően. In: Themis. 1870. szeptember 6. (10. szám) 122. p., szeptember 13. (11. szám) 134–137. p., október 4. (14. szám) 193–194. p.

³⁵ SZILÁGYI 1870, 135. p.

³⁶ Uo. 136. p.

érezte, s a jobb módúak, főként a special jury képesek, igyekeztek szabadulni alóla:

„Londonban különösen a special jury lajstromon nézve valóságos *confusio* uralkodik. Ugyanazon ember sokszor ugyanazon napra három törvényszékhez van idézve szolgálatra. Miből aztán az lesz, hogy egyikhez sem megy. A *qualificatio* is jelenleg úgy tekintetik, mint amely részben alacsony, részben határozatlan. Az utóbbi években egy parlamenti *select committee* egy törvényjavaslat kidolgozásával bízott meg a jury *qualificatio*ja s idézésére nézve. A javaslat készen is van, de még nem tárgyalattott.”³⁷

Az utolsó mondatban minden bizonnyal a már általunk is említett 1870. évi Juries Act-re utalt, amely a speciális – főként kereskedelmi ügyekben eljáró – esküdtszékek cenzusait, valamint a mentességi szabályokat változtatta meg.³⁸

Érdekes megfigyelést tett, amikor arról számolt be, hogy az esetek többségében a peres felek nem éltek a *rekuzáció* jogával, vagyis azzal a jussal, amit francia műszóval *voir dire*-nak neveznek.³⁹ Kizárólag politikai természetű bűncselekmények esetén volt gyakori. Mindez valóban lényeges észrevételnek tekinthető, hiszen a visszautasítási jogot máig az esküdtszék egyik pregnáns sajátosságának tartják, főként az Amerikai Egyesült Államokban.

Szilágyi megtapasztalta, hogy a 19. század második felében az angol esküdtek – az említett reformoknak köszönhetően – akkor is fegyelmezetten tettek eleget feladatuknak, ha a törvény szerint súlyos büntetést kellett alkalmaznia a bíróságnak a bűnösség (*guilty*) megállapítása következményeként. A magyar szabályozással szemben, az ottani eljárásjog megengedte, hogy döntésképtelenség esetén szakmai tanácsot kérjenek a bírótól, amit azután hűen követni szoktak. Szintén eltért az európai esküdtszékek gyakorlatától a kegyelemre ajánlás lehetősége. Míg a magyar esküdtek ilyen jelzést nem tehettek, addig az angol laikusok e kérdésben akár indokolt véleményt is előterjeszthettek a verdikt kiegészítéseként:

„A verdict mindig a *guilty* vagy *not guilty*. A jury gyakran a szoros értelemben vett verdicten kívül más nyilatkozatot is tesz. Sokszor kegyelembe ajánlja a vádlottat. Mászor némileg motiválja, miért mond *not guilty*-t. »Ezt és ezt a tényt nem látja a jury minden józan kételyt kizárólag bebizonyítva, s a kétely jótékonyágát a vádlottnak adja, s ezért *not guilty*.« Ez utóbbira egyébiránt a bíró mindig utasítja őket, ha t. i. alapos kételyük van. A kegyelembe ajánlás mellett megmondják, mi alapon teszik. Ha nem mondják meg, a bíró megkérdi. A bírótól függ ez ajánlat méltatása. Rendesen, ha alapos, szelídítőleg

³⁷ Uo. 136. p.

³⁸ KENNEDY 1826, 80–89. p.; JAMES OLDHAM: *Trial by Jury: the Seventh Amendment and Anglo-American Special Juries*. New York–London, 2006. különösen: 127–128. p., 142–145. p.

³⁹ BADÓ ATTILA: Az angolszász típusú esküdtszék kritikai elemzése. In: *Acta Jur. et Pol.* Szeged. Tomus L., Fasc. 1. Szeged, 1996. 28–38. p., BADÓ ATTILA: Az igazságszolgáltató hatalom függetlensége és a tisztességes eljárás. = A Pólay Elemér Alapítvány könyvtára 47. Szeged, 2013. 126–139. p.

hat az ítéletre. [...] A *continentalis jury* másképp vonta volna ki magát a dilemmából. Nem ajánlotta volna kegyelemre, hanem kegyelmet adott volna maga. Ez a különbség a két *jury* közt.⁴⁰

Az angliai hivatásos bírák perbeli szerepe a tárgyaló teremben több szempontból is eltért a hazaihoz képest. Ez szükségszerű következménye volt az esküdtbíráskodásnak, s valójában már a középkorban kialakult:

„Meglehetős fesztelenül mozognak a tényezők. Két pont van azonban, melyre nem csak mindkét ügyvéd, kölcsönösen, hanem főleg a felettük álló bíró ügyel. Nem engedi, hogy bármi hozzassék az esküdtek elé, ami a törvény által ki van zárva, vagy a dologra nem tartozik. Számos esetben nem engedi, hogy bizonyos kérdés intéztessék a tanúkhöz. Máskor kikérdezi az ügyvédet, mit akar a tanúval bebizonyítani. És ahhoz képest megengedi a kikérdezést vagy nem. Megtörténik, hogy a kikérdezést félbeszakítja, mert úgy mond, a kérdéses tény be van bizonyítva. Ezen jogukkal a bírák igen gyakran élnek, és sohasem hallottam a legkisebb összekocczanást sem közöttük és az ügyvédek közt. A másik pont az, hogy a bírák szorgosan ügyelnek nem csak arra, hogy az esküdtek elé csak a törvény által megengedett *evidentia* hozassék, hanem arra is, hogy a tárgyalásban előkerült bizonyítékok az ügyvédek által szándékosan vagy tévedésből másképp ne adassanak az esküdtszék elé, s a jogi kérdés iránt téves fogalom ne terjesztessék elébök. [...] Mindez hatalmasan közreműködik arra, hogy a vita közösen elismert s megállapított alapokon folyjon, és az esküdtek teljesen és egészen ismerjék az előzmények való állását, melyre *verdict*jöket alapítják.⁴¹

Szilágyi a tárgyalást vezető bírónak a bizonyítást követő, összefoglalásra irányuló tevékenységére is felfigyelt. Ez ugyan hazánkban szintén létezett, de a ki egyezést követően még nem alakult ki az egységes gyakorlata, s később is igen vitatott volt, milyen tartalommal történjék: a bíró közölheti-e de facto a saját jogászai álláspontját, vagy nem (de jure mind a sajtóesküdtszéki rendeletek, mind a Bünvádi perrendtartás tiltotta a bírói szakvélemény kifejtését).

„A bírónak befolyását rendkívül emeli a bizonyítási eljárás reassumtioja. Hanem nem kell képzelní, hogy ez merő ismétlése lenne a tárgyaláson előkerült vádnak és védelemnek. Akárhányszor megmondja a bíró, ez és ez az állítás semmi hitelt nem érdemel. Erre a tanúvallomásra nem lehet támaszkodni, szóval bírálólág végigmegy a vád és a védelem által felhozott *evidentián*, és valósággal megmondja, mi érdemel tekintetet és mi nem. Akárhányszor hallottam, hogy megmondta, miszerint a védelem alapja semmi valószínűséggel nem bír. A Millar-ügyben kijelenté, hogy a védelem fő alapja, miszerint azon idegen, ki a meggyilkolt kulcsait elkérte, és Millar, két különböző egyén, teljese valószínűtlen, s az esküdtek arra mit se adjanak. [...] Ha bárminemű törvénykérdés merül fel, erről a bíró határozott utasítást ad az esküdteknek, s pontosan megjelöli azon feltételeket, melyek

⁴⁰ SZILÁGYI 1870, 136. p.

⁴¹ Uo. 137. p.

meglétében ilyen vagy olyan verdictet kell adniok. Sokszor még azt is megmondja, hogy az *evidentia* mely verdictre utal. Mindez higgadt, méltóságos, s majdnem száraz modorban történik. És senki meg nem ütközik rajta. Lehetetlen volt meglegedés nélkül szemlélni azt a bizalmat és tiszteletet, mellyel az esküdtek a bíró iránt vannak. Főleg ha az a három *common-law* főtörvényszékhez tartozik. Midőn a bíró megkezdi a *charge*-ot, általános mozgás van az esküdtt-boxban. Mindenki a bíró felé fordul, és feszült figyelemmel hallgatja, mint mond. Pedig – rendszerint – a külső hatás minden eszköze nélkül beszél; ülve, lassú hangon, az esküdtekhez fordulva. Követik is lelkiismeretesen, amire utasítja őket.⁴²

Ugyanakkor az is kiváglott a magyar tudós előtt, hogy a tárgyalást vezető bíró mindezek ellenére, alárendelt helyzetben állt az esküdtekkel szemben: kötötte őt a verdiktjük. Egy emberölési ügyben például, melyben a jury nem tudott egyezsége jutni, a tárgyalóterembe visszatérő esküdteknek a bíró egyértelműen kifejtette szakmai álláspontját, hozzátéve, hogy ők bármiként döntenek, azt neki el kell fogadnia. Az esküdtszék végül eleget tett kötelességének, és a tényeknek megfelelően bűnösséget megállapító döntést hozott. A konklúzió tanulságos:

„Ez eset tisztán mutatja, mit tehet a bíró, ha észreveszi, hogy az esküdtek kötelességük teljesítése közben haboznak. Más direct hatalma nincs. Ha itt a jury kimondja, hogy [a vádlott] ártatlan, vagy csak gondatlan emberölésben bűnös: világosan hamis verdictet adott volna. De a bíró mit sem tehetett volna ellene. A bírónak hatalmában áll az igaztalan elítélést hatályában megakadályozni. De az igazságtalan felmentés ellen, ha már megtörtént, nincs hatalma. [...] Csak annyit jegyzek meg, hogy az ily kritikus ponton dől el: bír-e az esküdtszék kötelességérzettel? Félek, hogy az ily kísérletet kevés continentalis jury állaná ki.”⁴³

Az ügyvédek szerepét illetően Szilágyi ügy érzékelt, hogy a büntető ügyekben való közreműködés általában kisebb megbecsültséggel bírt, mint a polgári ügyekben. Inkább csak a fiatal vagy a civilisztikában kevésbé sikeres idősebb ügyvédek vállaltak jogi védelmet az Old Bailey-n, illetve azok tárgyaltak ott, akiket a korona vádképviseléssel bízott meg (government prosecution). A vidéki esküdttbíróságokon nem mutatkozott ennyire éles különbség a két ügyszak presztízse között, de a magánjogi ott is preferáltabb volt, és jobban jövedelmezett. Az angol ügyvédek perbeli tevékenysége már akkor differenciálódott a magyar társaikétól:

„Mindemellett meg kell vallani, hogy az angol ügyvédi kar becsületesen közreműködik a büntető igazságszolgáltatásban, és meglehetősen ment maradt sok oly kinövéstől, mely a continensen a büntető praxistól majdnem elválaszthatatlan. Az ügyvéd fő kötelessége a

⁴² Uo. 137. p. (A common law főtörvényszékein ekkor még a tradicionális Court of Queen's Bench, a Court of Common Pleas és a Court of Exchequer volt értendő. Lásd: CARTER 1944, 49–59. p.)

⁴³ Uo. 193. p.

tanúk kikérdezése, s a keresztkérdések tétele. Ez elannyira lényeges, hogy a jelenlegi leghíresebb angol büntető ügyvéd nem annyira szónoklatának, még kevésbé tudományának, mint kérdezési ügyességének köszönheti hírét és 130–150 ezer font jövedelmét. Itt azonban egy árnyoldalt kell megemlíteni az angol praxisnak. Az angol ügyvéd fő törekvése az ellenfél tanúját zavarba hozni, ellenmondásokba bonyolítani. És így igen gyakran történik, hogy durván bánnak vele, faggatják, nevetségessé teszik. [...] Általában eddig azt tapasztaltam, hogy a dolog érdeme sokkal hatalmasabb a szónoklatnál. Semminemű tréfa, szép szó, elmés okoskodás nem hiteti el az esküdtszékkal, hogy a fekete fehér. Ez ugyan – mint hallom – nem mindig úgy van; az [a megyei] assizes-okról, különösen pedig a quarter sessions-ekről, hol nem igen van jogtudós bíró s a fiatal kar practisál, számos adoma kering; mindamellett nem hiszem, hogy csalódjam, ha azt mondom, hogy a szónoklat nem veszélyes az angol esküdtszékre nézve.”⁴⁴

Összességében az angol esküdtbíráskodás nagy és pozitív hatást gyakorolt az ifjú Szilágyira. Ha nem is pálfordulás történt nézeteiben,

„de világos, kétségre vonhatlan tény előttem, hogy a jury, legalább Angliában, egy becsületes és igazságos büntető törvénykezés fő tényezője. Én mint egy negyven esetet hallottam eldönteni a jury által. Eltekintve azon vélemény-különbségtől, mely gondolkozó emberek között gyakran támad, anélkül, hogy egyik is határozottan alaptalan lenne, én a jury verdictjét alaposnak, és legtöbb esetben nézetemmel egyezőnek tartottam.”⁴⁵

Ekként konkludált beszámolójában, melynek publikált változata ugyan torz, de a szakmai lényeglátását, fölkeltett érdeklődését érzékletesen bizonyítja az utókor számára is.

Negyedszázaddal később, a Bűnvádi perrendtartás javaslatához készített miniszteri indokolásban (1895) az 1870-ben szerzett heurisztikus benyomások már meggyőződéssé értek. Ugyanis nem kétséges, hogy a perrendtartás indokolásának általános részében olvasható, tudományos értékű összehasonlító fejtegetések, nem az akkor hivatalban lévő igazságügy-miniszter, Erdély Sándor vagy a normaszöveget fogalmazó Balogh Jenő,⁴⁶ hanem a kodifikációt irányító Szilágyi Dezső gondolatai:

„A jogtörténet nem ismer intézményt, mely oly kevés idő alatt annyi országot hódított volna meg, mint az esküdtszék, mely Keletindianában épp úgy, mint Amerikában, s immár majdnem egész Európában működik, s ezzel életrevalóságának tagadhatatlan bizonysgát adta. Az intézmények jó vagy rossz volta fölött a tapasztalás dönt. [...] A törvényhozás nem mellőzheti az esküdtbírásgot, mely a nyilvánosság, a szóbeliség és a közvetlenség

⁴⁴ Uo. 193. p. (A quarter sessions eredetileg évnegyedenként összeülő megyei bíróságok voltak rendszerint egy királyi békebíró elnökletével, 1590 után a lényegesebb reformjukra 1842-ben került sor. Lásd: CARTER 1944, 123–124. p.)

⁴⁵ Uo. 135. p.

⁴⁶ FINKEY 1948, 176–177. p., 198–199. p.

*elvéinek megtestesülése; melynél minden, ami történik, fényes nappal történik; melynél az élő szó a tárgyalás alatt levő ügy tényállását fényképszerűleg tükrözi vissza az esküdtek lelkébe, míg az állandó bíró az ügy korábbi stádiumainak hatása alatt áll; s melynél a bizonyítékok szabad mérlegelése teljesen érvényesül, míg a hivatásos bíró a törvényes bizonyítékok rendszerének önkéntelenül enged befolyást.*⁴⁷

Az angol esküdtszéket tekintette etalonnak még akkor is, ha nyilvánvalóan tudta, hogy az Magyarországon csak mutatis mutandis alkalmazható. Különösen az esküdtek hatáskörét érintően alakult ki vita az európai és a hazai tudományosságban: a tény- és a jogkérdések elválaszthatósága vagy éppen elválaszthatatlansága körül. Szilágyi az általa jól ismert brit modellt követte és ajánlotta:

*„Angliában és Skótszágban a vádirat (indictment) akként volt és van szerkesztve, hogy csekély alaki módosítással ítéletté válhassék; az esküdtek határozata kiterjed a vádirat egész tartalmára s az igenlő határozat (guilty) nem egyéb, mint a vádiratnak egyszerű elfogadása, ítélet erejére való emelése, amihez rendszerint nem kell egyéb, mint a szövegezést az állítás alakjából a megállapítás formájába tenni át. A jury hatáskörébe esik tehát minden kérdés, azt az egyet kivéve, mely szorosan a kiszabandó büntetésre vonatkozik. Nyilvánvaló, hogy egyrészt az angol jury igazságügyi intézmény volt mindig, másrészt pedig, hogy lord [Edward] Coke ama tételének, »de facto judicant juratores, de jure judices« az angol jogban soha sem volt az az értelme, hogy az esküdtek működése a jogkérdésből kizárva legyen. [...] Az angol jury kivételes természetű special verdictje, melyet az 1792. évi híres libel-actával egyezőleg, az 1881. évi new yorki perrendtartás csak a sajtóügyekben zár ki, bizonytságot tesz arról, hogy a tény- és jogkérdések szétválasztása nem lehetetlen. Csakhogy a külső tettek magában véve nincs jogi jelentősége. De mihelyt az ily tettet a büntető törvényre vonatkoztatjuk, melytől nevet és jelentőséget kap; mihelyt tehát az ily tett büntetőjogilag relevánssá, büntetendő cselekménnyé lesz: a ténykérdés menten a bűnösség kérdésévé válik s következőképp jogi jelleget ölt.*⁴⁸

A magyar esküdtszéki főtárgyalás gyakorlata később számos elgondolkodtató tanulságot szolgáltatott az esküdtek kompetenciája és a „kérdésfeltevés művészete” vonatkozásában. Sajnos negatív jellegűeket is, azonban ezeket Szilágyi már nem érthette meg. Így teljes meggyőződéssel vallotta:

„A ténykérdésre szorított esküdtek, akik csak a tegnapi históriájával foglalkoznak, nem felelhetnek meg hivatásuknak. S ha megkívánjuk tőlök, hogy a vádlottnak törvény szerinti bűnössége fölött határozzanak, akkor az esküdtek és a bíróság működésének hatá-

⁴⁷ Az 1892. február hó 18-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Képviselőház. Irományok, XXVII. kötet (1895), 870. szám. 62. p.

⁴⁸ Uo. 57–58. p. (Az említett 1792. évi Libel Act jelentősen kiterjesztette az esküdtek döntési kompetenciáját a becsületsértési és rágalmozási ügyekben. Lásd: HOSTETTLER 1996, 84–85. p., 98–99. p., 146–147. p.)

rait a tény és a jog elválasztó okai szerint nem jelölhetjük ki. Nem szenved kétséget, hogy nem az esküdtszékeknek volt az az ő formula szánva: *Da mihi factum, dabo tibi jus*. [...] Az ezerfejű nép egy véleményen nem lehet. Egyes, mindenben elégedetlen esküdtek kifakadása még nem a nép szava, s legkevésbé sem lehet annak a népnek szava, mely az intézménynek törvényes úton való megszüntetése iránt nem intézkedik, s az esküdtbíró-ság ítéleteinek igazságosságában hisz.⁴⁹

Ő legalábbis magabiztosan hitt benne:

„Anglia példája tökéletesen meggyőzött engem arról: hogy az esküdtszéki rendszernek jó büntető igazságszolgáltatás lehet eredménye. És nem hihetem azt – legalább elvben –, hogy ez intézményre bármely ország az égtől privilegiumot nyert volna. A legfőbb akadály mindenesetre az, hogy a törvényhozás csak a külső feltételeket teremtheti meg. A lelket egy más faktor, maguk az emberek, a nemzet öntik belé. Amit a törvényhozás tehet, csak az: hogy sikeres példán okulva, az eredmény biztosítására mindent megtegyen, ami tőle függ.”⁵⁰

4. Utószó

Szilágyi Dezső éppen akkor járt Angliában, amikor az ottani esküdtszéki bíráskodásban változások indukálódtak. Miként tanulmányunk első részében bemutattuk, a brit jogszolgáltatásban a 19. század közepén találkozott az archaikus múlt és a modernizációt feltételező jövő. Szilágyi abban a szerencsés helyzetben volt, hogy ekként egyaránt megismerhette a jury közép- és kora-újkori gyökereit, valamint a folyamatban lévő reformok útján feltárt hibákat, az elméleti és gyakorlati kritikákat, illetve láthatta az új törvénykezési célokat. Csupán azt nem vette észre, hogy míg kontinens-szerte – így Magyarországon is – az esküdtszék a liberális állameszmény új intézményei közé tartozott, addig ugyanebben az időben, Angliában számos típusa már inkább a nehézkes, konzervatív, meghaladni kívánt jogintézmények sorában foglalt helyet. Mindenesetre a később – már miniszterként – kezdeményezett igazságügyi reformjai mély szakmai meggyőződésen alapultak,⁵¹ amelynek egy része – különösen az európeai látásmód és a szabadelvű jogintézmények tisztelete – fiatal éveire, bennük első napnyugati utazására vezethető vissza.

⁴⁹ Uo. 58. p.

⁵⁰ SZILÁGYI 1870, 136. p.

⁵¹ STIPTA ISTVÁN: Szilágyi Dezső és az igazságügyi modernizáció. In: Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában. Szerk.: Csíbi Norbert, Domaniczky Endre. Pécs, 2004. 137–152. p., ANTAL TAMÁS: Szilágyi Dezső igazságügyi reformjairól (1890–1900). In: Jogtörténeti tanulmányok VIII. Szerk.: Kajtár István, etc. Pécs, 2005. 9–28. p.